ZLÉ ROSTLINY

a další botanická zvěrstva

Amy Stewart

ILUSTRACE:
Briony Morrow-Cribbs, Jonathon Rosen

ROSTLINY, KTERÉ ZABÍJEJÍ,
POŠKOZUJÍ, OMAMUJÍ
A JINAK ZLOBÍ

GRADA®

ZLÉ ROSTLINY

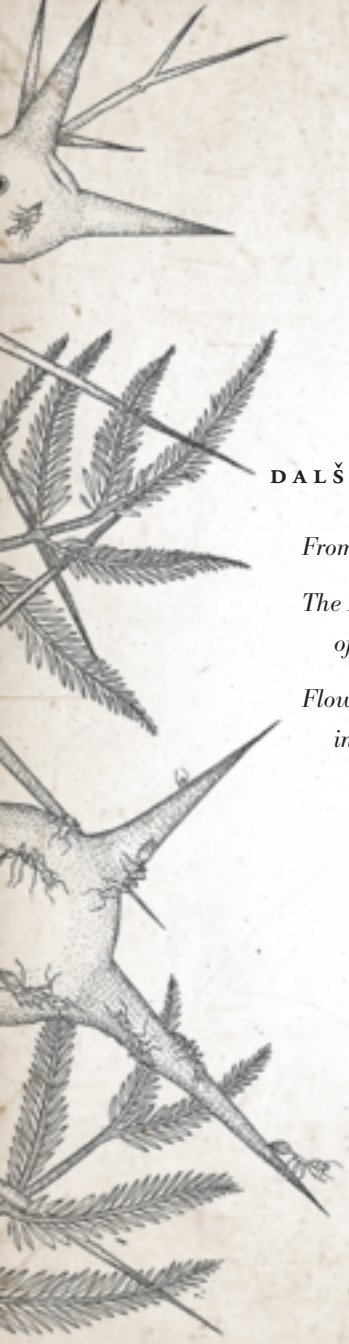

DALŠÍ DÍLA AMY STEWART

From the Ground Up: The Story of a First Garden

The Earth Moved: On the Remarkable Achievements of Earthworms

Flower Confidential: The Good, the Bad, and the Beautiful in the Business of Flowers

Zlé rostliny

a další botanická zvěrstva

ROSTLINY, KTERÉ ZABÍJEJÍ,
POŠKOZUJÍ, OMAMUJÍ
A JINAK ZLOBÍ

Amy Stewart

LEPTY BRIONY MORROW-CRIBBS

ILUSTRACE JONATHON ROSEN

GRADA®

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy
Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. ***Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno****.*

Přeloženo z anglického originálu „Wicked Plants“ vydaného nakladatelstvím Algonquin Books of Chapel Hill, a division of Workman Publishing Co., Inc., New York, USA.

First published in the United States under the title: WICKED PLANTS
The Weed That Killed Lincoln's Mother & Other Botanical Atrocities
© 2009 by Amy Stewart
Published by arrangement with Algonquin Books of Chapel Hill,
a division of Workman Publishing Company, Inc., New York.

ZLÉ ROSTLINY A DALŠÍ BOTANICKÁ ZVĚRSTVA
Rostliny, které zabíjejí, poškozují, omamují a jinak zlobí
AMY STEWART
Lepty BRIONY MORROW-CRIBBS, ilustrace JONATHON ROSEN

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
jako svou 4549. publikaci

Czech edition © Grada Publishing, a.s., 2011
První vydání, Praha 2011
ISBN 978-80-247-3936-6 (tištěná verze)
ISBN 978-80-247-8506-6 (elektronická verze ve formátu PDF)
ISBN 978-80-247-8507-3 (elektronická verze ve formátu EPUB)
Překlad: Jan Roubal
Odpovědný redaktor: Zdenka Svěráková
Sazba: Lucie Němcová
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s., Husova 1881, Havlíčkův Brod
Počet stran: 236

Publikace z nakladatelství Grada Publishing, a.s. si můžete zakoupit u svého knihkupce nebo objednat v Zákaznickém servisu nakladatelství Grada Publishing, a.s.,
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7, tel.: 234 264 511, fax: 234 264 400,
e-mail: obchod@grada.cz, www.grada.cz.
Na Slovensku objednávejte knihy na adrese:
Zásielková služba Grada Slovakia, spol. s r. o., Moskovská 29, 811 08 Bratislava,
Slovensko, tel.: 02/556 45 189, fax: 02/556 45 289, e-mail: grada@grada.sk

Pokud máte pocit, že byste nám chtěli sdělit něco ohledně této knihy,
napište, prosím, na adresu redakce: brenkova@grada.cz.

Věnováno PSB

Pinguicula spp.

Co jestli ze země, ponoukané jeho pátravýma očima, najednou pod jeho prsty vyrazí trs nějaké jedovaté rostliny... Nepropadne se náhle do země a nezbude po něm holé spálené místo, kde se za čas bujně rozroste rulík, svída, blín a všechen možný škaredý plevel, jaký v tom podnebí může vyrůst?

Nathaniel Hawthorne: Šarlatové písmo
(překlad Jarmila Fastrová)

xiii *Buďte opatrní*
1 Oměj
3 Šípové jedy
7 Ayahuasca a chakruna
11 Arekový ořech
15 Skočec obecný
17 Jedy používané při ordáliích
21 Koka
25 Coyotillo
27 Tato pokojová rostlina může být vaše poslední
31 Rulík zlomocný
35 Jedovatý camas
37 Smrtící oběd
43 Námel
46 Osudná houba
51 Paprička habanero
55 Blín černý
57 Ďáblův barman
63 Iboga
67 Durman
70 Zločinné botanické čeledě
75 Khat

79 Lazucha tisolistá
82 Zastav se a přičichni si k ambrózii
87 Kudzu
89 Trávník smrti
93 Mala mujer
95 Na plném slunci
99 Manicella obecná
101 Pozor na oči
105 Mandragora
109 Marihuana
113 Oleandr
116 Zakázaná zahrada
121 Mák setý
124 Osudný pugét
129 Sapan nádherný
133 Peyotl
135 Halucinogenní rostliny
139 Bolehlav plamatý
143 Kyprej vrbice
146 Masoví vrazi
151 Ratbane
155 Soterek obecný
157 Nebezpečné škumpy
161 Cykas

163 Jak otrávit vaši kočku
167 Kopřivák morušovitý
169 Pozor na kopřivy
173 Kulčiba dávivá
179 Masožravci
183 Tabák
187 Sinice
189 Vezmi nohy na ramena
193 Rozpuk
197 Vodní hyacint
200 Společensky nežádoucí
207 Akácie
209 Hádej, kdo přijde na večeři
213 Sadec svraskalý
216 Nešlápni na mě
221 Tis

ZÁVĚREČNÉ POZNÁMKY

227 *Protijed*
229 *Umělec a rostlina*
231 *Jedovaté zahrady*
233 *Bibliografie*

Buďte opatrní

Strom vysílá jedovaté dýky, třpytivě rudé semeno zastaví srdce, keř způsobuje ochrnutí, liána škrtí, list podněcuje válku. V království rostlin číhá mnoho zákeřných nepřátel.

Ve své próze „Rappacciniho dcera“ Nathaniel Hawthorne popisuje postaršího lékaře, který pečuje o tajemnou zahradu plnou jedovatých bylin. Chování starého muže v přítomnosti jeho keřů a lián připomínalo někoho, kdo „kráčí mezi nositeli zla, jako jsou divoké šelmy, jedovatí hadi nebo zlí duchové, kteří by si, kdyby jim to jen na okamžik dovolil, na něm vylili svoji zlost.“ Hrdina příběhu, mladý Giovanni, sleduje lékaře z okna a považuje za nadmíru zneklidňující „vidět tu nejistotu

v chování člověka vzdělávajícího zahradu, což je ta nejjednodušší a nejnevinnější z lidských lopot.“

Nejnevinnější? A tak jako Giovanni vidí tu bujnou vegetaci pod svým oknem, tak i většina z nás přistupuje ke svým zahradám i k rostlinám, které potká v přírodě: s pocitem naivní důvěry. Nikdy bychom nezvedli kávový šálek odložený na chodník a nenapili se z něj, avšak na výletě si pochutnáváme na neznámých bobulích, jako by tam čekaly jen na náš mlsný jazyk. Vaříme si zdravotní čaj z kůry a listů blíže neurčených bylin, jež nám přinesl kamarád, protože se domníváme, že všechno, co pochází z přírody, musí být bezpečné. A když se nám narodí dítě, rychle instalujeme na všechny elektrické přístroje bezpečnostní kryty, a přitom ignorujeme hrnkovou rostlinu v kuchyni a keř vedle domovních dveří – navzdory tomu, že ročně je elektrickými přístroji poraněno 3 900 osob, zatímco otráveno rostlinami je jich 68 847!

Léta můžete zahradničit, aniž byste poznali, jak nebezpečný může být například oměj šalamounek, v jehož zářivě modrých květech se skrývá toxin hrozící smrtí zadušením. Můžete na túře ujít kilometry, aniž potkáte třeba keř coyotillo, jehož plody způsobují pomalé, ale smrtelné ochrnutí. Ale pak vám jednoho dne rostlinná říše sama může vyjevit svou odvrácenou tvář. A na takovou možnost byste měli být připraveni.

Nenapsala jsem tuto knihu, abych odradila čtenáře od pobytu v přírodě. Právě naopak. Jsem přesvědčená, že všichni máme užitek z toho, když co nejvíc času strávíme v přírodě – musíme ale také pochopit, jakou má příroda sílu a moc. Žiju na severním pobřeží Kalifornie a každé léto se Pacifik přikrade za nějakou rodinku těšící se ze slunečného dne a usiluje jí o život. My, co tu žijeme, dobře víme, že takzvané „sneaker waves" mohou zabít bez varování. Miluju oceán, ale nikdy se k němu neobracím zády. A rostliny si zasluhují stejnou dávku respektu a opatrnosti. Mohou živit a léčit, ale také zabíjet.

Některé rostliny zmíněné v této knize mají přímo skandální pověst. Plevel zabil matku Abrahama Lincolna. Keř téměř oslepil F. L. Olmsteda, nejznámějšího amerického zahradního architekta. Po požití jedné cibuloviny onemocněli členové Lewisovy a Clarkovy expedice. Jedovatý bolehlav usmrtil Sokrata a nejpodlejší bylina ze všech – tabák – si vyžádal devadesát milionů lidských životů. Nevelký keř *Erythroxylon coca*, rostoucí v Kolumbii a Bolívii, vyvolal celosvětovou drogovou válku a použitím čemeřice se staří Řekové jako jedni z prvních zapsali do historie válek vedených chemickými zbraněmi.

Zmínku si zasluhují též monstrózní nenažranci: kudzu požírá auta a budovy na jihu Ameriky a řasa, známá jako řasa zabiják,

uprchla z monackého akvária J. Cousteaua a dusí mořskou flóru po celém světě. Odporný zmijovec páchne mrtvolou, masožravá láčkovka *Nepenthes truncata* dokáže zhltnout myš a jeden druh akácie hostí celou armádu agresivních mravenců, kteří zaútočí na každého, kdo se přiblíží ke stromu. A pro své podlé způsoby si zaslouží být do našeho seznamu zahrnuti i někteří vetřelci do rostlinné říše, jako jsou například halucinogenní houby.

Pokud vás moje kniha pobaví, trochu vyděsí, ale též poučí, budu spokojená. Nejsem botanik ani vědec, spíš spisovatel a zahradník fascinovaný světem přírody. Vybrala jsem ty nejzlověstnější a také nejúchvatnější rostliny z několika tisíců bylin rostoucích po celém světě. Zajímáte-li se o podrobnějšího průvodce světem jedovatých bylin, radu najdete v bibliografii na konci knihy. A pokud máte podezření, že se někdo otrávil bylinou, v žádném případě neztrácejte drahocenný čas hledáním symptomů nebo diagnózy v mé knize. Popisuju tu sice pravděpodobné nebo možné účinky mnoha toxinů, jejich síla a účinnost však závisí na mnoha faktorech: na velikosti rostliny, denní době, teplotě, na tom, o jakou část rostliny se jedná, a jak byla zkonzumována a strávena. Nikdy si nehrajte na doktora, ale okamžitě navštivte lékaře nebo volejte na pohotovost.

A konečně: neexperimentujte s neznámými rostlinami a neberte sílu bylin na lehkou váhu. V zahradě noste rukavice

a dvakrát se rozmyslete, než na cestě lesem spolknete nějakou bobuli nebo hodíte do kastrolu nějaký kořen. Pokud máte malé děti, naučte je, aby si nestrkaly kytky do pusy. Máte-li domácí psí nebo kočičí mazlíčky, odstraňte z jejich dosahu jedovaté byliny. Pěstitelské školky a zahradnická centra si často nedají moc práce s označením jedovatých rostlin, proto vyžadujte od „svého" prodejce, aby vždy lístkem s přesným popisem opatřil rostliny, které by vám mohly uškodit. A sami používejte jen spolehlivé prameny k rozlišení jedovatých, léčivých a jedlých rostlin. (Velký podíl na dezinformacích má internet, a to často s tragickými následky.) Nevyhnula jsem se ani rostlinám využívaným jako droga, ty však uvádím, abych varovala, ne že bych jejich užívání schvalovala.

Přiznávám ale, že mě „zločinecký prvek" říše rostlin zcela učaroval. Miluju ty malé či větší dareby, ať již to je obrovitý pryšec kostival (*Euphorbia tirucalli)* s leptavou šťávou zanechávající pruhové podlitiny na kůži, který můžete vidět na zahradnických výstavách, nebo halucinogenní durman (*Datura inoxia*), kvetoucí v poušti. Jak svůdné je sdílet jejich temná malá tajemství! A ta tajemství na vás nečíhají někde ve vzdálené džungli. Máte je ve své zahrádce za domem.